

que l'entitat està intentant fer exercicis constants de responsabilitat, els pares han de saber on són els seus fills o filles... No la deixem perdre!

Per tant, Banda, una mica de PORRONADA!

Què n'hem de dir de la resta d'activitats de la festa grossa? Són molts anys donant vida el xiringuito, la zona a-fondo, el deixeble d'acer, el cutring Ter, el Sopar de solters i solteres, el concurs de tocar la guitarra sense guitarra... **Què coi fots...? Beneit!!!**

I fins i tot podríem mencionar amb lletres majúscules el POLI-PHILO. Què n'hem de dir d'aquest gloriós esport pensat amb la fina brillantor dels pescallunes? Oh! I la incorporació del POLIFANG! Noies arrebossades a punt de volta i volta a la paella. I el Karronkhan Fiuuuuuuu! Compte que va el primer des de Rocaprevera i se sent retronar l'espeternecc dels motors dels mòbils... Hehehe!

Ah, i per cert, el BALL DE VERDS, una efemèride que va marcar una generació amb els desgraciats fets d'aquella Festa Major. I que amb la particular visió torellonenca es va gestar una dansa de mofa i escarni. Enguany fa 15 anys de la primera ballada i,... per qui no s'ho acabi de creure,... una mica més de fet CULTURAL I TRADICIONAL.

Per tot això i molt més, BANDA: ENDAVANT!

Bé, això ja ho tindrem enllestit. Amb aquestes paraules no hem volgut tan sols cantar-nos les nostres gràcies, sinó explicar el compromís de l'entitat dels Deixebles de Sant Feliu (i del

gran gruix de la gent que hi ha passat) amb Torelló. Una breu història en el temps que potser en moltes ocasions no ha estat prou ben transmesa a tots els pescallunes...

Doncs, finalment anem per EL FAMÓS PREGÓ! Ara sortirà la nostra tant estimada PORRONA i ens farà el particular "Aurresscu" torellonenc.

Bé, quina desgràcia! En fi, portem uns anys intentant treballar-ho per dignificar més solemnement el bateig de la porronada, però ja veieu que ens queda molta feina encara per endavant. No acaba de ser això...

En fi, ara sí! ATENCIÓ! JA TENIM EL NOSTRE **macro-super-deixeble contra barra a...**

Macro-super-deixeble contra barra a... SALUDA! ESTÀS PREPARAT? SÍ? BANDA PREPARADA???

HOSTESSA: ÉS EL TEU MOMENT!

TOT A PUNT!

Macro-super-deixeble contra barra a... ENDAVANT AMB EL PREGÓ!

(L'HOSTESSA DEIXA CAURE VI DE LA PORRONA TOT BATEJANT-LO I...)

PAMPLOOOOONNAAAAA!!!!

Ja el tenim aquí, el pregó de la Festa Major del 2011: PAMPLONA! PAMPLONA!

QUE TOTHOM CRIDI PAMPLONA!

Amunt els porrons!

Alegria que ja és FESTA MAJOR!

MOLT BONA FESTA MAJOR PESCALLUNES!!!!!!

Una mirada a la vida i obra de sis científics de Torelló

Pasqual Bernat López

INTRODUCCIÓ

Els estudis biogràfics s'han utilitzat freqüentment com a eina útil dins del camp de la recerca historiogràfica. Sovint han gaudit de la curiositat i l'interès d'un públic ampli. Tanmateix, massa vegades han estat polítics, artistes, escriptors i altres personatges públics la preferència d'autors i de lectors d'aquestes biografies. No són abundants les biografies de científics i tècnics, i les que tenim a l'abast són dedicades, en gran mesura, a les «grans figures» (Galileu, Newton, Darwin, Pasteur, Edison, Einstein). Si pensem que la ciència és una construcció col·lectiva i que molts dels avenços i èxits d'aquest domini del coneixement sorgeixen d'aportacions i treballs de tota una comunitat de persones i institucions, trobem que el panorama historiogràfic resta, d'alguna manera, pobre en el sentit de la coneixença de les personalitats que, sense ocupar els primers rengles de l'activitat científica, han contribuït al llarg de la història a aquesta construcció. Aquesta situació s'agreuja encara més quan descendim a contextos geogràfics i sociològics d'àmbit local, allunyats dels centres de decisió, cosa que tanmateix no els priva d'un pes específic important en la història del coneixement. És en aquest context on podem situar les contribucions que des de Torelló s'han fet al llarg de la història en la construcció de la ciència i en la seva aplicació tecnològica. En aquest sentit, i seguint les darreres tendències historiogràfiques que veuen en el gènere biogràfic una eina potent de reconstrucció de la ciència de l'època en què van viure els científics estudiats, aquest text que us presentem vol ser una nova contribució que, a més d'afegir-se a aquest enfocament historiogràfic, recuperi el coneixement de les trajectòries vitals d'un grup de torellonencs que amb la seva activitat científica van contribuir a bastir el vast edifici de la ciència i la tècnica.

En aquest treball s'estudia la vida i l'obra d'un grup de sis torellonencs que van viure un període que arrenca en els anys centrals del segle XVIII i que abasta

fins a mitjan segle passat. Aquest és un període en el qual al nostre país la ciència era una activitat amb molt poc suport institucional i sovint associada a la figura de l'aficionat. Els científics subjectes de la recerca no van ser científics de primera línia, però podem afirmar que van jugar igualment un paper molt important en l'aventura del coneixement i de la transformació de la natura. Es tracta d'homes que es van esforçar per estar al dia dels progressos de la recerca al món i per fer-los arribar als seus conciutadans. Homes que van treballar per adaptar a la nostra realitat la ciència i la tècnica universals. No es van limitar a assimilar els avenços científics, sinó que tots ells es van esforçar per aplicar-los i fer-los fructificar en el seu entorn més immediat.

Us convidem, doncs, a llegir la història resumida de la trajectòria vital i científica d'aquest sis torellonencs: Pau Balmas, Josep Dorca, Onofre Novellas, Salvador Badia, Francesc Xavier Vergés i Lluís Thomasa. Unes breus pinzellades biogràfiques que esperem que siguin del vostre grat i que, d'alguna manera, serveixin per retre'ls homenatge i recuperar la seva memòria.

PAU BALMAS, UN CIENTÍFIC MODERN

Pau Balmas i Monsech va néixer a Torelló el 30 de juliol de 1735. Era fill del paraire i negociant Josep Balmas i de Francesca Monsech. Fou el petit d'un seguit de germans. La família devia gaudir d'una bona posició econòmica dins de la vila, atès que, segons el cadastre municipal de Torelló de l'època, el pare era posseïdor de tres cases de primera qualitat a Torelló i un hort a l'altra banda del Pont; una circumstància econòmica que va facilitar que el jove Balmas satisfés la seva vocació professional i estudiés medicina, uns estudis que en aquella època només es podien permetre els fills de famílies acomodades.

Probablement el nostre home féu els seus primers estudis a Torelló per després passar a fer el batxillerat a Osca, on existia una facultat de medicina on anaven a estudiar molts joves catalans. De fet, als

anys centrals del segle XVIII un vuitanta per cent del seu alumnat era de procedència catalana. Tanmateix, malgrat que Balmas hi obtingué el títol de batxillerat l'any 1755, decidí finalment continuar els estudis a la Universitat de Cervera, únic centre d'aquesta categoria al Principat. Efectivament, després de la derrota catalana a la guerra de Successió espanyola, Felip V va decidir abolir totes les universitats catalanes i traslladar tots els estudis universitaris a Cervera, població que durant el conflicte li havia restat fidel. En aquest centre hi havia facultats de teologia, canons, humanitats, medicina i filosofia. La carrera de medicina constava de quatre anys a la Universitat i un de pràctiques fora. Els tres primers anys eren dedicats exclusivament a preceptes i en el quart, a més de la part teòrica que estudiaven, els alumnes havien d'estar agregats a algun professor, que acompanyaven en la visita a malalts. Acabat el quart any se'ls conferia el títol de Batxiller en Medicina, però la borla de Doctor no els era concedida sense un cinquè any de pràctiques a Cervera o a les ciutats de Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida, Tortosa o Vic, i havien de presentar un testimoni del metge amb el qual practiquessin, compulsat pel corregidor de la ciutat. El nostre home, atès que s'hi va doctorar l'any 1762, set anys després d'haver obtingut el batxillerat a Osca, no degué seguir ben bé aquest periple. Desconexim les raons d'aquest retard.

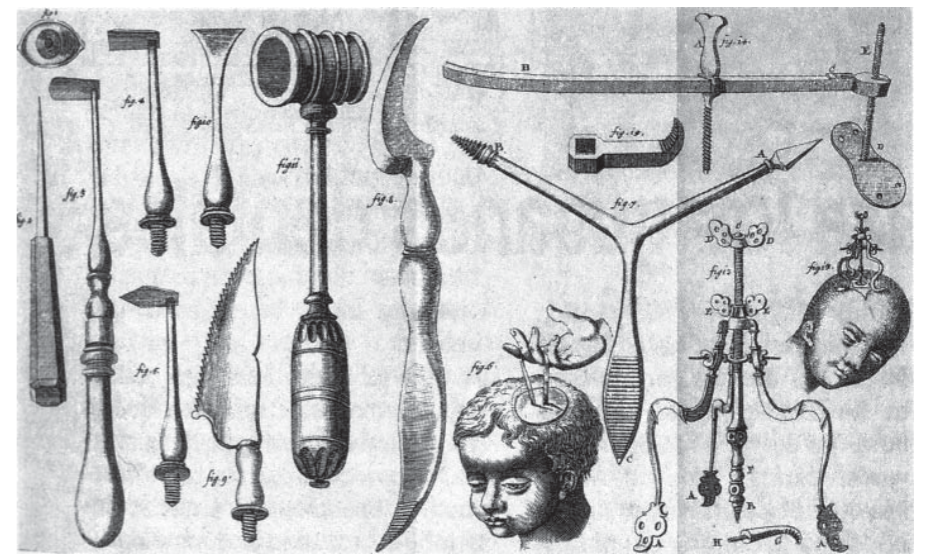
> Acadèmia de Medicina de Catalunya.

Un retard, però, que no es va produir a l'hora de començar la seva tasca pro-fessional. Efectivament, el mateix any 1762, recentment doctorat, va guanyar les oposicions per a una plaça de metge de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Aquest hospital feia en aquell temps les funcions d'hospital general i la majoria dels malalts que s'hi allotjaven eren pobres o militars destinats a la ciutat. Aquest primer exercici de la medicina va constituir una bona plataforma de llançament professional. El primer fruit d'aquesta situació va venir l'any 1765, en ser nomenat substituït del seu oncle Carles Vicenç Rossell, metge també de l'Hospital de la Santa Creu, a la Junta de Sanitat de Barcelona. Una entrada en aquesta institució que degué comptar amb el fort aval de Rossell, atès que davant del jove candidat Balmas hi havia altres metges amb un recorregut professional més ampli que no pas el seu. A la mort de Rossell, l'any 1769, el nostre home passava a ser-ne titular de la plaça. Va ser precisament a la Junta de Sanitat de Barcelona on Balmas va fer un exercici de la medicina amb més projecció social i on se'ns mostra com un metge amb un sentit avançat de la pràctica mèdica. Juntament amb els altres dos metges de la Junta, Rafel Steve i Lluís Prats, Balmas va formar part de l'equip de medicina pública que durant més de vint anys va informar les autoritats municipals de multitud d'afers sanitaris, dictaminant sempre amb un criteri d'alta professionalitat, caracteritzat per un sentit objectiu i empíric dels problemes de sanitat pública, sempre seguint els criteris de la medicina més avançada de l'època.

La transformació econòmica i demogràfica que experimentà Barcelona durant el segle XVIII va fer que els metges de la Junta de Sanitat duguessin a terme una activitat frenètica en el marc de la política sanitària municipal, centrant el seu treball en la resolució quotidiana d'un gran nombre de problemes sanitaris ocorreguts intramurs. Una feina que contribuï a convertir els metges de Sanitat en l'exemple més evident de la utilitat de la medicina per a la societat i per al benestar dels ciutadans. I és que els metges de la Junta havien de tractar amb una diversitat molt àmplia de qüestions que requerien la seva actuació. Des del control i vigilància de la qualitat dels aliments fins a la prevenció i combat

> Tècniques d'amputació (segle XVIII). Crònica de la Medicina.

> Cirurgia del cap (segle XVIII). Crònica de la Medicina.

de les epidèmies, passant per dirimir la salubritat o no d'una fàbrica que els veïns denunciaven com a molesta o la indagació de les causes de les freqüents morts sobtades que afectaven la ciutat, eren temes als quals els metges, amb els coneixements i instruments tan precaris que en aquell temps tenien a l'abast, s'havien d'enfrontar.

Probablement l'actuació de Balmas que el fa passar a la història de la medicina com un dels seus renovadors més importants a la Catalunya del segle XVIII és la seva participació en la creació de l'Acadèmia Mèdico - Pràctica de Barcelona. Efectivament, Balmas s'uní a un reduït grup de metges barcelonins que el 2 de juliol de 1770 s'aplegaren en conferència per iniciar el procés de creació de la nova institució. Uns inicis que van ser difícils atesa la desconfiança que el nou projecte despertava

entre la classe mèdica de la capital catalana. Bona part dels metges de la ciutat pensaven que la nova corporació podia atemptar contra el lliure exercici de la professió mitjançant l'establiment de noves taxes o instaurant una jerarquització professional que limités l'activitat professional. Balmas i els seus companys acadèmics intentaren allunyar aquestes temences, però hagueren de passar alguns anys, amb el desmentit de la mateixa actuació acadèmica, perquè el projecte acabés consolidant-se. La idea de Balmas i els seus companys era la d'obrir la medicina al ventall ampli que representaven les altres ciències, sobretot les naturals. Aquesta obertura també havia de venir acompanyada d'una renovació dels mètodes d'estudi i debat de la tasca mèdica. Propugnaven la presentació de memòries sobre casos pràctics en sessions acadèmiques amb l'objecte de comunicar

experiències a la resta de facultatius per tal d'afavorir el debat i l'intercanvi d'opinions i coneixements. Aquesta metodologia era àmpliament utilitzada en els fòrums mèdics europeus de l'època i representava una nova forma d'abastar el coneixement de la pràctica mèdica, més propera a l'empirisme i la realitat mateixa de la malaltia, distanciant-se de la tradició teòrica i poc interactiva que dominava la medicina d'aquell temps. En aquest sentit, podem considerar Balmas com un dels impulsors del que s'ha anomenat «redreçament» de la medicina catalana del segle XVIII. Tant la seva actuació en la Junta de Sanitat barcelonina com en la fundació de l'Acadèmia ens mostren com un metge modern, capaç de fer prevaler els criteris de racionalitat i sentit comú davant unes pràctiques mèdiques que sovint se circumscriu a un saber heretat inamovible.

Potser per aquesta raó, afegida al prestigi que atorgava la condició de metge de la Junta de Sanitat i l'Hospital, Balmas anà guanyant-se una reputació de metge eficaç que de mica en mica el va situar en una posició professional privilegiada. El metge Balmas va gaudir d'una gran requesta a la capital catalana, amb una àmplia clientela en què figuraven nombrosos membres de famílies importants, així com clergues de diverses institucions religioses com ara els preveres de Santa Maria del Mar, el Pi i Sant Pere de Barcelona. Una clientela que el proveí de substancials ingressos que acumulats al llarg de la seva vida constituïren un patrimoni gens menyspreable. En aquest sentit, les deixes testamentàries del nostre home són ben eloqüents. Hi figuren 1053 lliures en metàl·lic, roba, mobles, or i plata en abundància. També s'hi consigna que a Barcelona té tres cases (una al carrer de la Rambla, una altra al carrer de l'Hostal de Manresa i una a Montjuïc). A Torelló té onze cases amb hort al carrer Nou i dues més amb hort al carrer del Pont. A Sant Quirze de Besora té tres cases amb hort. Té terres a Montjuïc, Torelló i Sant Quirze. Té accions comercials per valor de 700 lliures a la companyia Casa Milans i trenta-una conductes (recaptació municipal per assistència mèdica). Casat amb Margarida Simon sembla que va tenir diversos fills que no el van sobreviure. En no tenir successors, el seu patrimoni va passar a l'Hospital de la Santa Creu.

> Cirurgia de l'ull (segle XVIII). Crònica de la Medicina.

> Tècniques d'embenatge. Crònica de la Medicina.

A banda de la seva carrera mèdica, Balmas també va mostrar un interès pregon per altres ciències, sobretot per la meteorologia i la botànica. En aquest sentit, el trobem involucrat el 1764 en la fundació d'una nova institució científica a Barcelona: la Conferència Fisicomatemàtica Experimental. Aquesta institució, que estava limitada inicialment a 16 membres, celebrava les primeres reunions a la rebotiga d'una farmàcia i més tard a unes golfes del carrer de la Boqueria, on va ser instal·lat un gabinet de màquines d'experimentació. El desembre de 1765 es va reorganitzar amb el nom de Reial Conferència Física, amb uns nous estatuts pels quals va ser designat president el capità general de Catalunya, i ampliava el seu abast al conreu de totes les ciències naturals i l'avenç de les arts útils, amb nou seccions: àlgebra i geometria, estàtica i hidrostàtica, electricitat, magnetisme i òptica, pneumàtica i acústica, història natural, botànica, química, i agricultura. El 1770 va ser elevada a Reial

> Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Acadèmia de Ciències Naturals i Arts. Atesa, com ja hem vist anteriorment, la manca d'universitat i la prohibició de l'ensenyament superior a Barcelona a causa de les conseqüències de la guerra de Successió, va esdevenir el referent institucional bàsic de l'activitat científica del Principat.

Inicialment va donar cursos de ciències físiques i naturals, però aviat el nivell de la institució es va elevar extraordinàriament i van començar les sessions dedicades a la presentació i discussió de novetats científiques i treballs d'investigació. Balmas, que mostrà un gran interès per la botànica, va arribar a ser corresponsal del Jardí Botànic de Madrid i s'inscriví a la secció d'aquesta ciència ostentant-ne els càrrecs de director durant els períodes de 1765 a 1773 i de 1777 a 1785, i de revisor de la mateixa direcció entre 1774 i 1776. Hi llegí diverses memòries, totes perdudes menys l'esborrany d'una dedicada a l'aurora boreal esdevinguda a Barcelona l'any 1769.

Segons el nostre home, el fenomen descrit en aquesta darrera memòria ha-via despertat tota mena de suspicàcies entre els barcelonins, que en observar el canviant i estrany joc de llums del fenomen l'havien interpretat com un senyal de mal averany. Creia que calia desterrar aquestes actituds de l'opinió pública i, per això, proposava un mètode racional per observar científicament els fenòmens atmosfèrics d'aquesta mena. En aquest sentit dividia la seva memòria en quatre apartats:

«a) Estado del cielo poco antes de la aparición de la aurora y en todo el tiempo de su duración, b) lo que hay que reparar en la nube que despide la luz de la aurora, c) lo que hay que reparar en la luz despedida de la nube, d) lo que hay que reparar extinguida la luz de la aurora».

Afirmava que aquestes observacions s'havien de fer amb l'auxili del baròmetre i el termòmetre. Només així s'aconseguiria caracteritzar el fenomen de forma apropiada, allunyant-lo de qualsevol interpretació supersticiosa. Amb una certa ironia acaba el seu discurs afirmant que:

«Finalmente no faltará quien crea que aun quando pueda ser la Aurora natural,

> Universitat de Cervera.

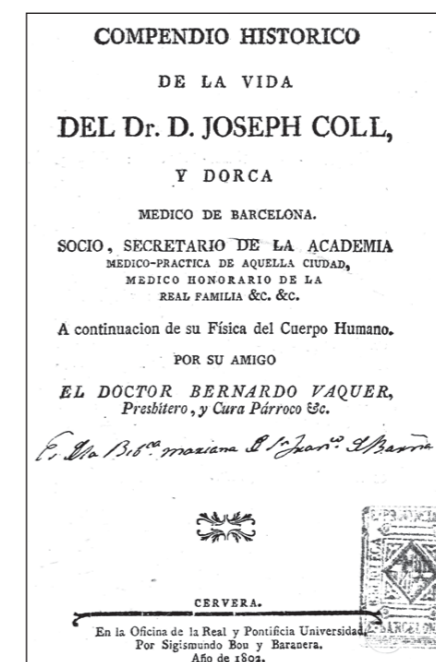
aun quando ella no sea capaz por si de producir los efectos que se han despreciado, puede ser una senyal del cielo, que se vale a vezes de algunas cosas naturales para avisarnos, como de otras para castigarnos. Bueno es que esten en estos pensamientos los que van des-caminados; mejor si se co-rrijen; este si que seria un bello efecto de la Aurora; pero puede menos de pensar el filosofo que no son avisos fenómenos tan frecuentes y casi cotidia-nos mas allá de 70 grados de latitud en el norte, quando apenas hay allí hombres que avisar; y que absolutamente faltan en la zona torgri-da al pre-sente tan poblada».

Pau Balmas morí a Barcelona pel febrer de 1789.

JOSEP COLL I DORCA, UNA CARRERA TRUNCADA

Josep Coll i Dorca va néixer a Torelló l'1 de juny de 1764. Va ser el fill únic de Francesc Coll i de Josepa Dorca. Estudià a Torelló les primeres lletres i els rudiments de gramàtica llatina amb el mestre Josep Dot. Alumne avantatjat, va passar a Vic a estudiar en el seu seminari, on va cursar humanitats sota el magisteri de Segimon Pou. A quinze anys va ingressar a la Universitat de Cervera per estudiar filosofia seguint els ensenyaments del dominic Benet Vaquer.

Tant per part de pare com de mare, el nostre home tenia avantpassats relacionats amb l'exercici de la sanitat. Diversos

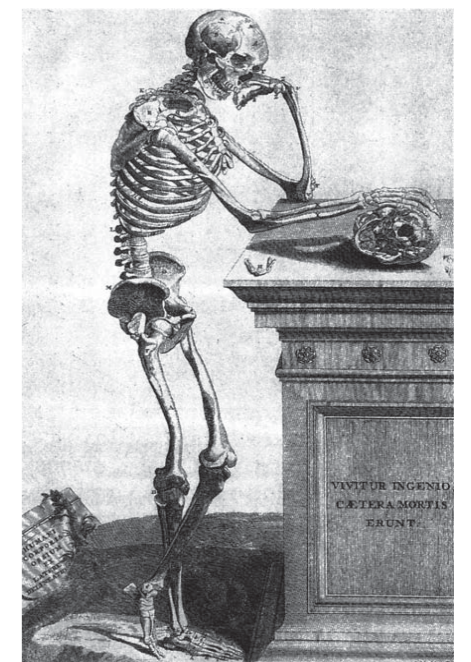

> Portada de la biografia de Coll feta per Bernat Vaquer.

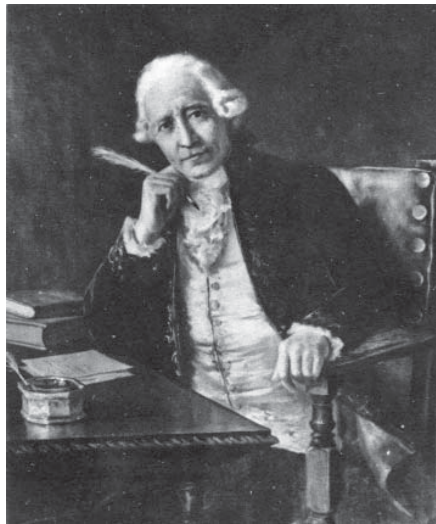
membres de la família Coll havien sigut apotecaris, mentre que per la banda dels Dorca alguns dels seus membres havien exercit la medicina. Aquests antecedents, reforçats segons Fortià Solà amb la influència decisiva de l'àvia materna Teresa Descatafals i la mateixa mare, totes dues filles de metge, van ser determinants perquè el jove estudiant dirigís les seves passes cap a la carrera mèdica; una carrera que segons Bernat Vaquer, amic i biògraf apassionat de Coll, va seguir i concloure recollint tots els èxits possibles. Uns èxits que, segons el mateix Vaquer, van fer exclamar a molts que «desde la fundación de la Universidad, no había salido de los cursos de Medicina otro Coll».

Tanmateix, una vegada doctorat el 16 d'abril de 1787, el seu estat d'ànim decaigut, afectat pel que Vaquer anomenava «una hipocondria», li impedí de posar en pràctica els seus coneixements de medicina. Passà, aleshores, una temporada a Torelló prenent banys al Ter per millorar el seu estat, però en veure que els banys no sorgien efecte, la família decidí enviar-lo a Barcelona. Perquè, segons Vaquer, «En Barcelona ciudad verdaderamente insigne, se procuró divertir á Coll por todos los caminos posibles, y aun darle una ocupacion propia de su estado, puesto que la ociosidad no divierte».

A Barcelona sembla que no tingué, efectivament, temps per al lleure, ja que de seguida es va fer un cercle de coneixen-

> Esquelet pensatiu de l'atles d'Albinus. Crònica de la Medicina.

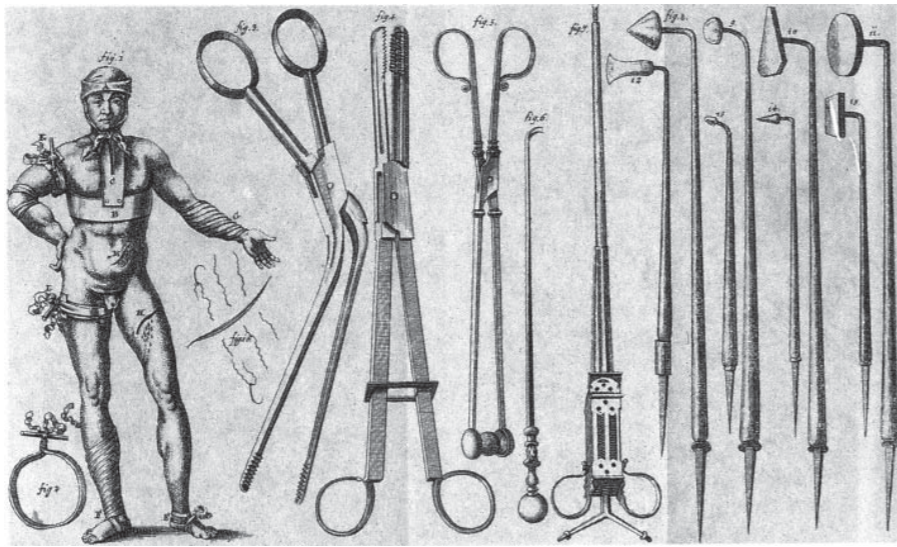

> Francesc Salvà i Campillo, mentor de Coll i Dorca Danae.

ces professionals que ben segur van ajudar a situar-lo en els cenacles mèdics de la capital catalana. En aquest sentit, Coll va establir relacions amb metges influents com Francesc Salvà i Campillo o Vicenç Mitjavila, tots dos metges de la família reial i catedràtics de Clínica a la ciutat. També entrà en contacte amb Pedro Díaz Valdés, inquisidor que esdevindria bisbe de la ciutat comtal i home de lletres i il·lustrat. Sembla, però, que el contacte barceloní més important va ser el que va mantenir amb el metge torellonenc Pau Balmas, que allotjà Coll a casa seva i degué jugar un paper important per tal que el jove i recentment arribat metge aconseguís guanyar, el maig de 1788, l'oposició per fer de metge a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, on Balmas, com ja hem vist, era metge titular.

La feina de metge a l'hospital sembla que el fatigava excessivament, posant en perill la seva salut sempre precària. Per aquesta raó decidí abandonar-la i tornar a Torelló per refer-se. Però aquest retorn a la vila nadiua va ser una ex-periència que encara va torbar més l'estat d'ànim del nostre home. Un conflicte amb un metge local sembla ser la causa d'aquesta dissort. Veiem com ens ho explica el mateix Vaquer:

«A los manejos de un Medico de aquella tierra [Torelló] se devió que se empezase á gritar por allí, que Coll era un ignorante en Medicina, y así se vió de repente no solo enfermo, pero aun sin fama ni honor entre el vulgo. Ayer honrado de los doctos Cervarienses, y Barceloneses como el jóven de mayor bulto de su tiempo, y hoy juzgado por los

> Cura de les ferides (segle XVIII). Crònica de la Medicina.

> Instruments de transfusió i infusió de sang (segle XVIII). Crònica de la Medicina.

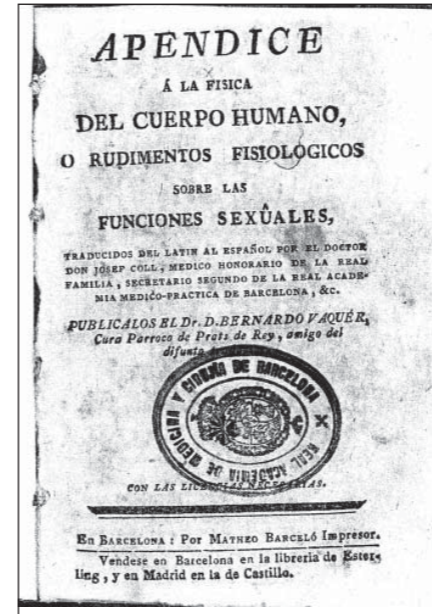
idiotas de su patria, como indigno de una Villa arrinconada».

Malgrat que alguns prohoms de la vila, com els membres de les famílies Parrella i Espona, intercediren per tallar la brama calumniadora, Coll, dolgut per les enraonies dels seus convilatans, decidí abandonar de nou Torelló per cercar a Barcelona la pau que la seva «hipocondria» reclamava. A Barcelona començà a portar una vida tranquil·la i metòdica. Segons Vaquer, l'existència de Coll en aquella època es desenvolupava d'acord amb un «plan filosòfic», «oracion, estudio, y un rato de tertulia cada dia». Són anys, els primers de la dècada de 1790, que Coll dedica a l'estudi de la química i la física, dues disciplines que, seguint Vaquer, exerciren sobre Coll una acció balsàmica, ja que eren disciplines pròpies «para levantar al hombre hasta

su criador, cuya contemplacion nos eleva de sobre el polvo que nos rodea».

I hauria continuat sota les directrius d'aquest «plan filosòfic» si no hagués prevalgut la voluntat paterna de canviar l'estat cèlibe del nostre protagonista vers l'estat civil del matrimoni. Coll, sense cap possibilitat de negació, hagué d'acceptar aquesta voluntat. I, sempre segons Vaquer, «Luego pues que encontró una Esposa de la que se pudiese esperar, que no seria embarazo á su virtud y estudio», es casà, el 16 d'abril de 1792, amb Marta Joves, filla única d'una família de comerciants de Barcelona.

L'ambient polític i social derivat de la Revolució Francesa, que també tenia els seus reflexos en la Societat catalana de l'època, li va fer prendre interès per dotar-se d'un cos argumental prou sòlid per rebatre, segons Vaquer, les idees «de la nu-

> Portada de l'«Apèndice a la Física del Cuerpo Humano».

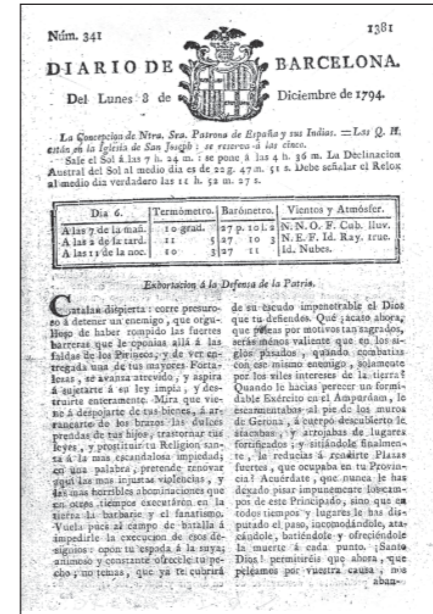
eva secta de libertinos, que se dexaba ver en Europa». En aquest sentit, Coll començà a estudiar història i aprofundir en els seus coneixements de teologia:

«a cuyo fin se procuró un cuerpo de ella, y la de Civitate Dei del grande Agustin. Al mismo tiempo quiso beber las primeras aguas de la Religion en su fuente nativa, y por ello determinó comprar la Biblia de Martini, y leer alo-menos dos capitulos de cada testamento todos los dias en que vivió, procurandose ademas las obras de Santa Teresa, y las del Venerable Granada, que leia con frecuencia».

Amb aquest armament espiritual i intel·lectual, i sempre seguint Vaquer, el polemista Coll:

«... defendia admirablemente la Religion siempre que topaba con algun fanfarrón alucinado; y aunque como Filosofo le gustaban los descubrimientos modernos, tenia con dichos auxilios á raya el espíritu que de las novedades fisicas facilmente quisiera pasar á inventar otras morales, siendo así que en este genero quanto se necesita saber, está ya establecido con uniformidad permanente».

A aquest enfrontament ideològic contra els aires revolucionaris que bufaven arreu d'Europa, s'uní, també, l'enfrontament bèl·lic encarnat en la Guerra Gran, conflicte que confrontà la monarquia espanyola amb la recentment constituïda República francesa. Coll no hi romangué indiferent. Davant l'ofensiva que l'exèrcit francès emprengué durant l'estiu i tardor

> Portada del Diari de Barcelona amb l'exhortació de Coll i Dorca.

de 1794 i que culminà amb la caiguda de Figueres el 28 de novembre, encenent totes les alarmes, el nostre home escrigué una exhortació al poble català perquè es mobilitzés en defensa de la pàtria i la religió davant l'amenaça dels revolucionaris francesos. L'escrit es publica el 8 de desembre d'aquell mateix any a les pàgines del Diari de Barcelona. Amb un to abrindat i «con el Magisterio de un verdadero Demosthenes», Coll feia una crida a tots els estaments de la Societat perquè es mobilitzessin davant l'amenaça francesa, ja senyorejant en territori català. Una crida que no només s'adreçava a aquells que podien prendre les armes, sinó també a sectors com el clergat, les dones i als

> Sala de disseccions de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona.

«Espíritus flacos, sectarios de Epicuro, que colocais la felicidad en la paz falsa, que os permite disfrutar los deleytes de los sentidos, no os turbéis al oír el peligro que nos amenaza, y si para substraeros de él, habeis resuelto ausentaros, revocad el decreto: asi lo exigen vuestra obligacion y vuestro honor. Entended que todo hombre nace soldado, y que quando el Estado se ve en peligro, el sacrificio mas generoso que se hiciese para salvarlo, no es ya una virtud, sino un deber. Y si tan poderosos motivos no os contienen, hágalo el temor, de que irritados vuestros Compatriotas os llenen de ignominia y de infamia, y no se acuerden en adelante sin horror de vuestro nombre».

Mentrestant, el nostre home no va abandonar ni la pràctica mèdica ni l'estudi científic. El trobem participant activament en els debats mèdics de la comunitat científica de Barcelona i esdevenir segon secretari de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de la ciutat. Institució on llegí el gener de 1791 una memòria sobre una «Disuria histérico-febricosa» que és el relat d'un cas d'una pacient que presentava un quadre de símptomes associats a la dificultat en la micció lligada a la presència de febre. En aquesta memòria Coll ens mostra una forma d'afrontar les malalties des d'una perspectiva plenament moderna. Després de descriure la simptomatologia, intenta fer un diagnòstic basant-se en les autoritats més reputades del moment i aplicant el tractament més eficaç que aleshores es coneixia. En aquesta dècada de finals del segle XVIII el nostre protagonista va treballar en la traducció del llatí d'un manual

de fisiologia humana, acabat, segons Vaquer, l'any 1796. Aquest tractat, que es publicà l'any 1800, ja mort Coll, i que, segons Vaquer, era una «pieza la mejor que tiene la España en este genero», recollia les concepcions fisiològiques més en voga de l'època. Unes concepcions que no degueren gaudir de la unanimitat de la comunitat mèdica i que Vaquer, sempre defensant l'amic, intentava minimitzar apuntant que

«... si se hallaren en ella algunas cosas, que puedan parecer irregulares, como el propio movimiento de las venas hasta ahora concedido á las solas arterias, la animacion del feto á los quince dias, y algunas otras; esas mismas opiniones con la imparcialidad, y deferencia con que se publican, mas bien pueden deleytar, que ofender á los doctos».

Coll, malgrat ser encara un metge jove, degué gaudir d'una molt bona reputació científica, ja que aquell mateix any 1796 va ser nomenat metge de la família reial, càrrec honorífic gens fàcil d'obtenir i que requeria un ascendent professional ben contrastat. Una reputació que també li va obrir les portes de la docència mèdica en ser considerat com un dels principals candidats a les càtedres de clínica que l'Acadèmia Mèdico-Pràctica projectava desenvolupar en aquells moments. Unes perspectives professionals i personals que es veieren truncades per una mort que arribà massa aviat, el 19 de març de 1800 quan només tenia trenta-cinc anys.

ONOFRE JAUME NOVELLAS, ASTRÒNOM I MATEMÀTIC

Onofre Jaume Novellas i Alavau va néixer a Torelló el 15 d'abril de 1787 en el si d'una família de menestrals dedicats a la fabricació de pintes. Va estudiar les primeres lletres amb el mestre Agustí Recorda i llatí amb el prevere Fortià Bertrams. Els seus pares, en veure que el noi mostrava aptituds per a l'estudi, decidiren que continués formant-se, de cara a ingressar al seminari de Vic. Per aquesta raó l'enviaren a Moià on, als escolapis d'aquesta vila, va estudiar retòrica sota el mestratge del P. Tomàs Boixeras que aleshores era el catedràtic d'aquesta disciplina. L'any 1803 va ingressar al Seminari, on començà estudis de filosofia que va interrompre l'any 1806, probablement veient-se mancat de

> Edifici de la Junta de Comerç de Barcelona.

vocació eclesiàstica. Aquell mateix any, va començar a estudiar jurisprudència a la Universitat de Cervera, estudis que va abandonar abans d'acabar el primer curs. Descartada també la carrera jurídica, el nostre jove protagonista sembla que troba en l'aventura marinera la vocació definitiva. Per tal de satisfer aquesta orientació professional, es traslladà a Barcelona amb l'objectiu d'estudiar nàutica en l'escola d'aquesta especialitat que sostenia la Junta de Comerç de Barcelona. Sembla que a casa seva no veien massa clar aquesta opció i el jove Novellas va haver de tornar a Torelló. En aquell moment, l'any 1808, amb l'esclat de la Guerra del Francès, hagué de suspendre qualsevol intent de seguir estudis. Durant el conflicte es va incorporar a una companyia de reserva, alhora que feia tasques d'escrivent tant per a l'Ajuntament de Torelló com per l'escrivà Josep Masmijtjà. Una vegada acabat el conflicte i recuperada la pau, va decidir tornar a Barcelona per treballar d'amanuense amb l'escrivà Jaume Just. Va ser aleshores quan ja tenia 28 anys, que va recuperar la seva antiga vocació per la nàutica i gràcies al seu oncle Fortià Alavau, monjo trinitari, va aconseguir d'ésser admès a l'Escola de Nàutica de la Junta de Comerç de Barcelona, que dirigia un altre trinitari i osonenc, Agustí Canellas.

L'Escola de Nàutica de Barcelona havia estat creada l'any 1769 com una aposta de la Junta de Comerç per formar pilots i capitans de navili de cara a proveir la flota

comercial catalana de quadres ben preparats per afrontar els reptes de l'expansió comercial, cada cop més ultramarina. A banda dels ensenyaments propis de l'ofici mariner, a l'Escola s'impartia una sòlida formació en matemàtiques i astronomia nàutica. Novellas en degué ser un alumne excel·lent, ja que en caure malalt Canellas el va substituir, passant, l'any 1818 amb la mort d'aquest, a ocupar el càrrec de segon professor de l'Escola. Un nomenament que es produí encara que no havia acabat tots els estudis de nàutica ni haver realitzat les pràctiques de navegació preceptives. El nostre home es va guanyar una reputació de bon matemàtic que ja no l'abandonaria al llarg de la seva carrera professional. Així, el 1819 la Junta de Comerç el va nomenar titular de la recentment creada Càtedra de Matemàtiques, cosa que l'obligà a compatibilitzar els horaris de nàutica i de matemàtiques i a compaginar els llibres de text utilitzats. A nàutica s'usava el *Curso de estudios elementales de Marina* de Gabriel Ciscar i a matemàtiques el llibre de Juan Justo García *Elementos de Aritmética, Álgebra y Geometría*. Tanmateix, i amb la idea de renovar els continguts pedagògics dels seus ensenyaments, des de 1821, Novellas va escollir per a matemàtiques un altre text: el *Compendio de Matemáticas* de Joseph Mariano Vallejo. Un text que esdevindria clàssic i que subministraria els coneixements matemàtics bàsics a nombroses generacions d'alumnes de les escoles de la Junta.

> Edifici de la Universitat de Barcelona.

Per donar relleu i anomenada a les classes d'aquelles escoles se solien realitzar en acabar el curs uns exàmens públics. Novellas va realitzar el seu primer examen públic com a professor el 1824. Aquest esdeveniment va constituir una fita de l'ensenyament del càlcul infinitesimal a Barcelona, ja que els alumnes examinats van defensar únicament continguts relatius al càlcul diferencial i integral. Se superava així la situació que des de feia seixanta anys aturava el progrés de les matemàtiques, atès que aquests continguts no s'havien tornat a explicar a Barcelona des de les classes que havia impartit el jesuïta Tomàs Cerdà al Col·legi de Cordelles en el segle anterior.

Amb la restauració de la Universitat de Barcelona (1837), l'any 1845 Novellas va ser-ne nomenat catedràtic interí de les classes de matemàtiques su-blimes. Uns mesos abans havia demanat que li convalidessin els cursos de filosofia que havia realitzat a Vic per tal d'obtenir el grau de Batxiller de la Universitat. Per obtenir aquest grau, que aleshores possibilitava per a la docència, va haver de fer un examen, els membres del tribunal del qual eren antics deixebles seus. En aquesta nova ocupació només va fer classes durant dos cursos, de 1845 a 1847, i com a interí. Quan al 1846 es van convocar les oposicions a la càtedra, ell no s'hi va presentar, cedint la plaça a un dels seus deixebles: Llorenç Presas.

L'obra matemàtica de Novellas va estar força influïda pels treballs de Józef Maria Hoene-Wroński. Aquest filòsof i matemàtic polonès, prenent com a base els plantejaments filosòfics de Kant, va tractar de classificar totes les matemàtiques en un únic esquema. La publicació del *Dictionnaire de Sciences mathématiques* de Montferrier va permetre la difusió de l'obra de Wroński. Novellas va consultar aquesta obra, ja que en la seva biblioteca

> Font del ferro. Fons Abans.

particular hi havia un exemplar. Els resultats d'aquesta consulta van consistir en l'elaboració d'un apartat en una obra inèdita que preparava els darrers anys de la seva vida. En aquesta obra manuscrita hi ha un capítol dedicat a l'algorismia, terme eminentment wronskià utilitzat per denominar el tractament conjunt de l'àlgebra i l'aritmètica, i en el qual Novellas va utilitzar conceptes clarament wronskians com la generació i la comparació o els noms dels algorismes elementals: juxtaposició, reproducció i graduació.

A més de les matemàtiques, Novellas també es va dedicar al conreu de l'astronomia. Atesa la seva adscripció a l'Escola de Nàutica, va treballar en el camp de les aplicacions marítimes de l'astronomia i, en particular, en l'etern problema de la navegació conegut com «el problema del punt», que consistia a saber en cada moment la posició del vaixell en el mar. Aquesta qüestió va fer que elaborés una memòria que va presentar en ser proposat com acadèmic de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona el 1819. En aquesta memòria, titulada *Sobre la necesidad de la Óptica y la Cosmografía para el acierto en la dirección de las naves*, Novellas presentava un procediment per determinar la longitud pel mètode de les distàncies lunars quan només hi havia un sol observador, cosa bastant habitual en les naus atès els escassos coneixements d'astronomia que tenien els mariners. A l'Acadèmia va formar part de les direccions d'Òptica i Cosmografia i

de Ciències Físicomatemàtiques, arribant-ne a ser comptador, tresorer i, el 1847, vicepresident. En aquesta mateixa institució va impartir classes d'astronomia durant deu anys (1836-1846). També hi va llegir el 1820 una memòria titulada *Sobre los eclipses*, en què detallava un mètode, que ell afirmava de la seva autoria, per a la determinació d'aquest fenomen astronòmic. El 1835, hi llegia una altra memòria titulada *Sobre los resultados de la observación y cálculo del eclipse de Sol ocurrido la tarde del 15 de mayo de 1836*. Posteriorment hi va presentar els càlculs dels eclipses de Lluna del 13 i 14 d'octubre de 1837 i de Sol del 6 de maig de 1845.

Malgrat que Onofre Jaume Novellas va passar la major part de la seva vida a Barcelona, mai no es va desvincular de Torelló. Casat amb Eulalia Vidal Cisternes una noia de Barcelona filla d'un botiguer, va tenir quatre fills: Tomàs, Pau, Alexandre i Nicasi. La família pujava sovint a Torelló a passar els estius. En tenim constància gràcies a algunes cartes familiars. En aquest sentit, en una carta del 7 d'agost de 1841, el nostre protagonista informava la seva dona de la seva arribada a Barcelona després d'una estada a Torelló:

«Al llegar a esta encontré a Miguela y su madre que estaban trabajando y que no había novedad. A poco rato compareció nuestro sobrino Jacinto, y luego después el Sr Jaumar que ya sabían por el correo que yo bajaba; mandé un recado a casa Vidal y a Mascaró quienes fueron compareciendo sucesivamen-

te y a todos hice relación circunstanciada de todo lo que ocurre en esa de las romerías a la Font Santa, expedición a la Font de Puigrubi, y sobretodo del estado de salud y diversiones de esa; se han alegrado muchísimo y os repiten sus afectos».

El 13 d'agost, Onofre va tornar a escriure a la seva dona:

«Me alegraré que los banys de Ter vos probiam a tots y aixis continuarlos, encara que sembla que fa poch temps de banys, agafar la ocasió quant se presentia».

Les virtuts medicinals de les aigües del Ter pesaven molt a l'hora de decidir el retorn a Barcelona. El marit Novellas, conscient de la bonança hidroterapèutica del riu, deia el 17 d'agost d'aquell mateix any a la seva dona:

«Yo quisiera que a últimos de este mes bajaseis, pero si las aguas y los baños de Ter os prueban, tampoco hallo inconveniente en que esperéis el 9 del mes que viene».

I és que es veu que entre les aigües del Ter i «els bons aliments» les vacances a Torelló feien de la vida una cosa regalada.

«Mi adorada Eulalia: He recibido tu apreciada del 22 y todas las incluidas de mi hermano e hijos, y con ellas veo que no solo disfrutáis perfecta salud, sino que os sabéis divertir grandemente llenando las barrigas con tortillas nada menos que de 21 huevos cada una».

En una altra carta li explicava que un amic de la família, amb la dona afectada d'un herpes, desitjava provar els efectes de les aigües de la Font Santa sobre aquesta afecció:

«Acabo de hablar con Renart en la Diputación y habiéndose alegrado de saber de ti y de los demás de esa, y agradecido tus afectos, me ha dicho que a su Señora le había salido desde que nos vimos un pequeño herpes (un bria) en el brazo, y sabiendo que el agua de esa Font Santa hace milagros en este asunto, tal vez (si puede desocuparse) subirá con ella antes de bajar vosotros».

Una Font Santa que ajudava a fer salut en el sentit més ampli. En la mateixa carta, i referint-se a les nebodes, deia:

«Di a Marianita y Filomena que me alegro que vayan engordando aunque sea a costa de ponerse algo tostadas y que hayan dejado a la Font Santa todo el mal humor que habían sacado de Barcelona».

El 2 d'agost de 1849 Onofre Jaime Novellas moria a Barcelona d'una tisi pul-

> Edifici del balneari de la Font Santa. Fons Abans.

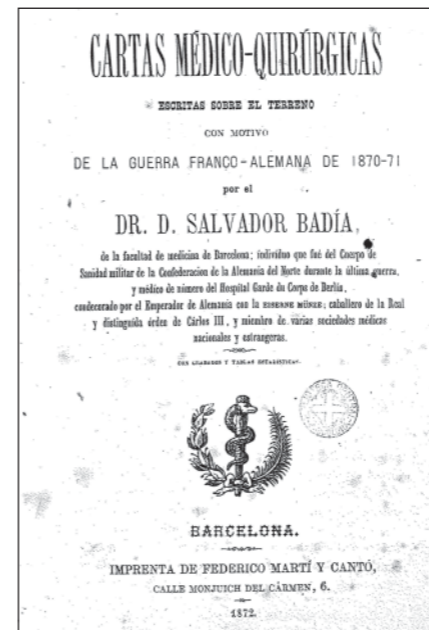

> Porxo del balneari de la Font Santa. Fons Abans.

monar. El Diari de Barcelona del dia 5 donava la notícia en aquests termes:

«Ayer falleció en esta ciudad el distinguido y acreditado profesor de matemáticas en la casa Lonja, el Sr. D. Onofre Jaime Novellas. Su muerte es una pérdida irreparable para las ciencias, y no podrá dejar de ser muy sentida de sus numerosos alumnos, entre quienes deben contarse la mayor parte de los Profesores de Matemáticas que hacen honor á su maestro en las cátedras que desempeñan en la Universidad y demás establecimientos literarios».

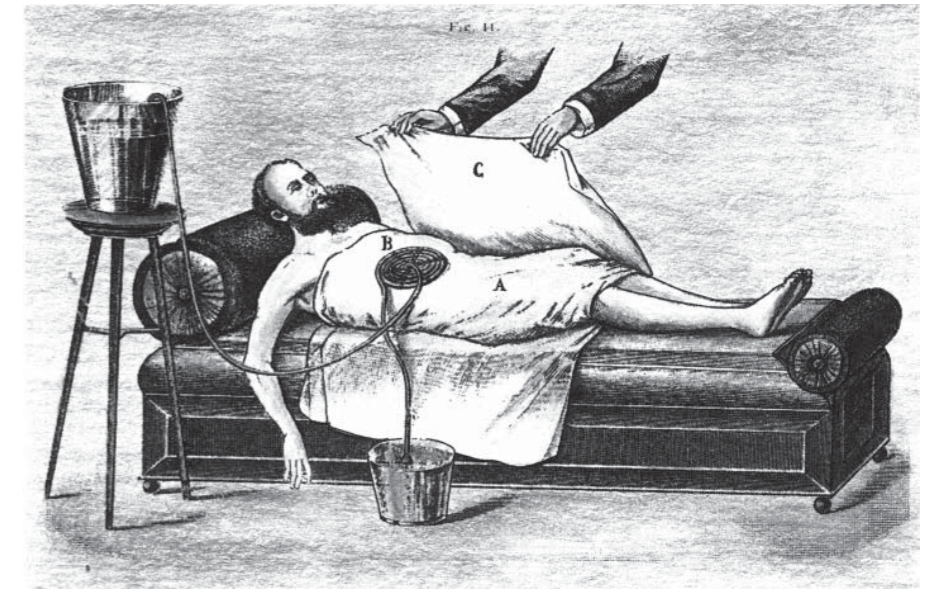
Probablement pot semblar exagerada aquesta valoració que feia el Diari de Barcelona, però si tenim en compte que Novellas havia exercit la docència de les matemàtiques durant trenta anys, amb prop de tres mil alumnes, i que a la Barcelona d'aquella època només s'ensenyava matemàtiques a la Junta de Comerç i a l'Acadèmia de Ciències, es fa evident la importància de la seva tasca pedagògica en la formació de les generacions de científics i tècnics del nostre país durant les dècades centrals del segle XIX.

> Portada de les "Cartas Médico-Quirúrgicas".

SALVADOR BADIA I LA MEDICINA MODERNA

Salvador Badia i Andreu va néixer a Torelló el 5 de gener de 1847. Va cursar medicina a la Universitat de Barcelona i s'hi va doctorar l'any 1870. De seguida, per conèixer els darrers avenços de la medicina i ampliar estudis, empenqué un viatge per diversos països europeus. L'esclat de la guerra entre França i Prússia, aquell mateix any, el sorprenqué a Berlín, on va ser admès com a metge actiu en els hospitals de campanya que el govern prussià hi havia instal·lat. El nostre jove protagonista s'hagué de sotmetre a exàmens rigorosos que duraren quinze dies i que superà de forma satisfactòria, guanyant-se la confiança de les autoritats mèdiques prussianes que de seguida l'incorporaren a la nòmina hospitalària. Eren temps de guerra, de penúries i de restriccions, cosa que feia més flexibles les exigències de les autoritats alemanyes, necessitades de personal sanitari, que deixaven en segon terme la qüestió de la nacionalitat i només tenien en compte la competència dels candidats. Per a Badia, l'ingrés en el cos mèdic era una oportunitat d'or. La possibilitat d'atendre ferits de guerra, amb quadres clínics de tota mena i de gravetat variable, representava un «bateig de foc» inestimable per a un jove metge que encara no havia tingut l'ocasió de fer front als reptes professionals de la pràctica mèdica.

> Tractament hidroteràpic per combatre la febre. Crònica de la Medicina.

El resultat de les experiències prussianes del nostre home van ser recollides en un llibre que a manera d'epistolari narra les vivències de l'autor i les circumstàncies en què es va desenvolupar la seva activitat. Segons el mateix Badia, el seu propòsit era comunicar als lectors:

«El resultado de la experiencia que vaya adquiriendo en los hospitales y lazaretos alemanes, durante la presente guerra, es lo que me propongo describir en estas correspondencias, considerando las enfermedades antes bajo un punto de vista práctico que teórico, puesto que curar es el único objeto que se propone la medicina. Mi único deseo es, pues, publicar los casos prácticos tal como se me han presentado, dando á conocer los resultados obtenidos por medio de tratamientos especiales y cuantas observaciones deban tenerse presentes para su empleo».

D'aquesta manera, el conjunt de «cartes mèdiques», un total de vint-i-cinc, agrupades en aquest llibre, tot narrant les vicissituds de casos pràctics, van constituir la primera aportació de Badia a la innovació mèdica al nostre país. En aquest sentit, cada carta és l'explicació d'un nou mètode quirúrgic o terapèutic, o una descripció de les modèliques instal·lacions hospitalàries i de l'eficàcia del sistema sanitari alemany. Del conjunt són destacables les cartes que tracten de les noves tècniques d'amputació i de la cirurgia alternativa per evitar-la. Es parla també de noves formes d'anestèsia per evitar el dolor als pacients i de novetats

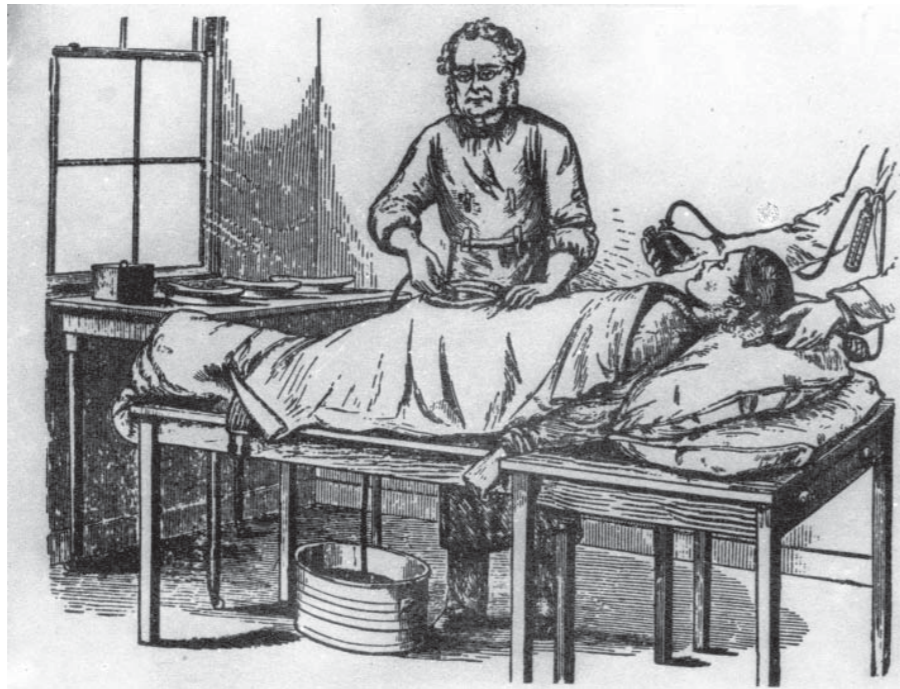
en el camp de l'enguixat de membres fracturats. A banda d'aportar nous tractaments per malalties com el tifus o les pneumònies, s'hi considera com a mètode nou i molt útil les estadístiques mèdiques, una mena de bagatge empíric que ha d'orientar tant la diagnòsi com el pronòstic i terapèutica de les malalties. Badia, amb aquestes cartes, construí un corpus de coneixement mèdic que, per la seva novetat i concreció, va ser rebut entre la comunitat mèdica catalana com una aportació valuosa. Una aportació que iniciava l'ascens professional del nostre jove metge. Una ascensió que començava amb un aval de primer ordre: haver estat nomenat metge titular de l'hospital Garde de Corps de Berlín, una de les principals institucions sanitàries de l'època, i, sobretot, en agraïment pels serveis prestats, haver estat condecorat amb la Creu de la corona prussiana pel mateix kàiser Guillem I.

Salvador Badia, amb encara no vint-i-cinc anys, es presentava, doncs, a la comunitat mèdica i la societat de Barcelona, ciutat en què decidí fixar la seva residència i activitat professional, com un jove talent, coneixedor de les tècniques mèdiques més innovadores. La seva incipient però sòlida reputació pro-fessional li obriren les portes de les institucions mèdiques del país brindant-li l'oportunitat d'expressar els seus coneixements i facilitant-li l'exercici professional. Un exercici professional que des del principi no va seguir els cànons

de la medicina tradicional. El nostre jove metge, delerós de renovar la pràctica mèdica de la seva època, adreçà les seves passes professionals cap a nous camps mèdics com la balneologia i la homeopatia. I és que Badia, influït fortament pels corrents neohipocràtics, defensors del que avui coneixem com a medicina natural, que cam-paven amb força arreu del món occidental, considerava la malaltia més aviat com un desajustament de l'equilibri vital que es devia al trencament de l'harmonia entre el cos físic i psíquic amb el medi que l'envolta. Sens dubte l'estada a Alemanya va ser important en aquest sentit, però sembla que el que el va acabar de convèncer per adoptar aquesta orientació mèdica va ser el viatge a Suïssa. En aquest viatge, realitzat durant l'estiu de 1875, Badia visità nombrosos establiments balnearis on tingué l'oportunitat d'observar les teràpies basades en la hidrologia, la dieta i la «pau paradisiaca» que proveïa l'entorn físic en què es trobaven els malalts. En aquest sentit, escrivia en un dels capítols del seu llibre sobre aquest viatge:

«La influencia que sobre nosotros ejercen los objetos exteriores, y en especial el campo en su frondosa vegetación por donde trazan sus juguetonas curvas los riachuelos y se levantan orgullosos estos colosales montes, es muy grande, y hora es ya que se aprovechen mas délo acostumbrado como recurso terapéutico para precaver las enfermedades que nos amenazan, para cortar el curso si ha empezado, ó para destruirlo completamente».

Partint d'aquesta premissa, es fàcil comprendre perquè el nostre protagonista abraçà els principis de l'homeopatia, un corrent mèdic que proposa una aproximació a la salut a partir de la integració de la persona amb la naturalesa i la promoció de l'equilibri individual a través d'un dinamisme vital que recuperi la persona dels efectes de la malaltia. Badia es convertí en un «militant» a ultrança d'aquesta pràctica mèdica, participant en totes les iniciatives que la promocionaven. Va ser un dels fundadors, l'any 1890, de l'Acadèmia Mèdico-Homeopàtica de Barcelona i col·laborà en les revistes *El Consultor homeopático* i la *Revista homeopática de Cataluña*. Va ser, precisament, en aquests periòdics mèdics on el nostre home ens mostra el seu ideari homeopàtic. Badia partia del principi que la malaltia com a tal no existeix, sinó que

> Un cirurgià practicant una operació abdominal (segle XIX). Crònica de la Medicina.

el metge sempre té davant un malalt individual. Afirmava que l'homeopatia:

«No admite las enfermedades; cómo las ha de admitir si la enfermedad es una idea abstracta y como tal sin representación real! lo que hay son enfermos, por esto atiende á las manifestaciones de cada paciente y según el cuadro de síntomas en relación á la causa, génesis, temperamento y constitución, relacionado todo con la experimentación fisiológica y los datos suministrados por los adelantos de la Fisiología, de la Anatomía normal y patológica se dará tal ó cual preparado, siendo de advertir que aun cuando en una junta se reúnan cien homeópatas, si convienen en el cuadro tal como he dicho, no pueden discordar en la elección de medicamento».

Segons el nostre home, era aquesta unitat de criteri dels metges homeòpates a l'hora de respondre amb medicaments a un quadre clínic determinat la que feia de la disciplina una alternativa vàlida a la medicina tradicional, sempre amb criteris terapèutics disconformes entre els seus partidaris. I això era així perquè els homeòpates actuaven d'acord amb el principi que sosté que «allò similar es cura amb allò similar». És a dir, allò que causa determinats símptomes es guareix amb alguna cosa que causi els mateixos símptomes. En aquest sentit, Badia ens narra en nombrosos articles les seves experiències amb l'ús, en «dilucions infinites», de medicaments

utilitzats tradicionalment per l'homeopatia com l'acònit, la belladona o l'arsènic. Tanmateix, això no li impedí de promoure nous medicaments com l'àcid salicílic per combatre el reuma o el dicromat potàssic per substituir el mercuri en el tractament de la sífilis. Partidari sempre de la innovació, exalçava l'ús dels banys freds per reduir els estats de febre en malalts de tifus o sostenia amb vigor la utilització de les noves injeccions hipodèrmiques. Tot perquè, segons el nostre metge, l'homeopatia no podia renunciar a la incorporació de les novetats científiques, tant sovintejades a l'època, i que en comptes de qüestionar la disciplina la reforçaven amb els nous descobriments biològics.

Badia afrontava també els grans reptes de la medicina de la seva època. El càncer, una malaltia que avui encara és el principal repte de la medicina, va ser objecte reiterat de la seva atenció. Creia que l'origen d'aquesta patologia era degut a un desajustament de l'harmonia fisiològica de l'organisme i que no era només d'origen local. Precisava també la predisposició d'algunes persones que per raons genètiques tenien més probabilitats de desenvolupar tumors. No era partidari dels tractaments agressius. Rebutjava la cirurgia extirpativa per les conseqüències immediates de la intervenció i per les seqüeles que podia deixar en els pacients. Creia que la millor manera

> Una visita del metge de família (segle XIX). Crònica de la Medicina.

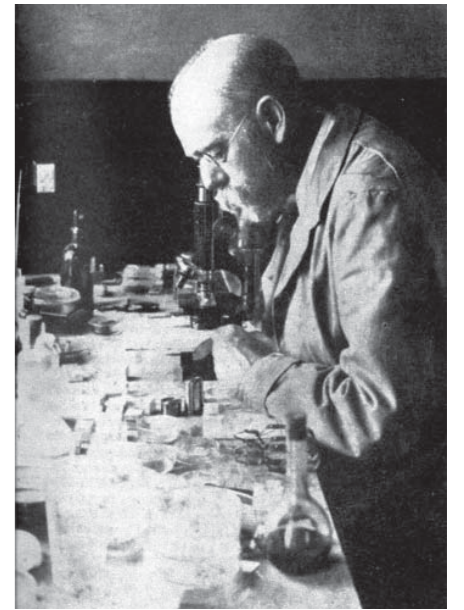
de combatre la malaltia era a través de medicaments i d'una dieta pobra en nitrogen (carn), ja que s'havia observat que es produïa un augment d'aquest element en els processos cancerosos. Amb tot, Badia era conscient que poca cosa es podia fer contra aquell flagell d'origen desconegut del cert i amb evolucions desconcertants. Ni l'arsènic, ni la cicuta ni qualsevol dels altres medicaments que l'homeopatia utilitzava en les seves teràpies es mostraven eficaços. Què es podia fer en casos en què la malaltia, en fase avançada, provocava grans sofriments als pacients? Si bé es mostrava favorable a una teràpia paliativa que evités el sofriment, habitualment basada en l'administració d'opiacis, no trobava una solució encertada, atesa la perillosa toxicitat dels fàrmacs empleats. Expressava els seus dubtes afirmant que:

«En todos cuantos autores del càncer se ocupan, vereis aconsejado el tratamiento paliativo con el opio, mas dudarnos nosotros si podemos envenenar por mucho tiempo un paciente, con la seguridad de no ganar mas que alguna tranquilidad de espíritu, que caro le ha de costar tal adquisición, puesto que coincide frecuentemente que a medida que se aumenta la dosis del narcótico para calmar el dolor, aumenta el mal su malignidad y no tarda en ocasionar la muerte. Bien comprendemos, empero, que no puede ni debe permitirse el sufrimiento del paciente

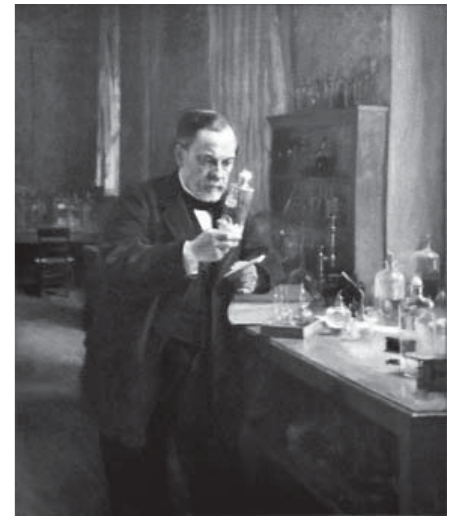
hasta la desesperacion. ¿Podemos empero acelerar la muerte?»

Més esperançadors eren els resultats amb les teràpies de la sífilis, un altre dels flagells que assotaven amb força la salut pública de l'època. El tractament tradicional que es feia servir per combatre aquesta malaltia era el del mercuri. Una teràpia que sempre havia generat controvèrsia atesa la seva toxicitat. Badia, sempre atent a les novetats mèdiques del moment, i amb una bona connexió amb la literatura mèdica germànica, proposava l'adopció del mètode curatiu del metge alemany Edmund Güntz, que preconitzava l'ús del dicromat potàssic. Els avantatges d'aquest compost sobre el mercuri, a banda d'uns efectes secundaris menors, era la d'actuar com a reconstituent, cosa que no feia el mercuri, que actuava de forma contrària debilitant el malalt. A més, el dicromat tenia un fort paper antisèptic, cosa que, segons Badia, encaixava perfectament amb les noves teories microbianes de l'origen de la sífilis. Sempre disposat a l'aplicació pràctica de les innovacions, el nostre home passava a l'acció experimentant en els seus propis pacients:

«En honor de la verdad nosotros hemos probado el tratamiento en cuestion en 6 casos, y en ellos vemos confirmado al pié de la letra cuanto afirma el Dr. Güntz, habiendo ya dado de alta 2 casos que están perfecta-

> Robert Koch, descobridor del bacil de la tuberculosi. Crònica de la Medicina.

> Louis Pasteur, pare de la microbiologia. Crònica de la Medicina.

mente, y los otros cuatro siguen un curso satisfactorio, como han tenido ocasion de examinar varios de mis comprofesores á quienes expresamente he querido participarles el plan del médico aleman y hacerles ver lo por mí experimentado».

Aquests eren uns resultats esperançadors davant una de les malalties que amb més crueltat feia segles que atemorien la humanitat. Tanmateix, Badia, amb la prudència lògica del metge conscient que tota novetat terapèutica ha de seguir el seu recorregut per ser considerada eficaça, acomiadava un dels seus escrits sobre la sífilis sostenint que:

«No queremos hacernos ilusiones, y sin embargo, presentimos que este descubrimiento ha de ser de los más trascendentales que registrará este siglo. ¡Ojalá podamos decir

pronto de él que nació ayer y es hoy la admiración del mundo»

Salvador Badia no es va limitar a l'exercici de la professió mèdica, sinó que va ser una persona amb una forta activitat i projecció social. Va ser professor auxiliar a la facultat de medicina de Barcelona. Va ser també en els primers temps director de l'*Enciclopedia Médico-Farmacéutica*, de marcada orientació vitalista. Aquesta revista era l'òrgan d'expressió de l'Acadèmia Médico-Farmacéutica, de la qual Badia va ser-ne president. Cap al 1879 va formar part de la Junta Provincial de Beneficència de Barcelona. També va ser membre de la Junta directiva de l'Ateneu Barcelonès i va ostentar el càrrec de secretari de la Societat Econòmica d'Amics del País de Barcelona. Va ser president de la Societat protectora d'Animals i Plantes i candidat, en diverses ocasions, a diputat provincial per Vic representant el partit liberal conservador. No hem aconseguit esbrinar la data de la seva mort, però aquesta es degué produir entre la segona i tercera dècada del segle passat.

FRANCESC XAVIER VERGÉS I LA CIÈNCIA DEL MEDICAMENT

Francesc Xavier Vergés i Codinach va néixer a Torelló l'any 1881. Estudià el batxillerat a Vic i la carrera de farmàcia a Barcelona. Cap a l'any 1904, s'incorpora a la farmàcia familiar de Torelló, regentada fins aleshores pel seu pare Ignasi Vergés Torrents. Va ser en aquests anys quan la farmàcia Vergés va començar a treballar en preparats que la farien famosa. Una fama que s'iniciava amb l'èxit tant terapèutic com comercial de l'*Emulsió Vergés*, un reconstituent de primer ordre que, a més, segons els seus promotors, tenia propietats antituberculosas.

A la farmacopea de l'època existien molts reconstituents, utilitzats principalment en malalties que comportaven la desmineralització i desnutrició dels pacients, però la seva eficàcia sovint era escassa. Segons els criteris mèdics d'aquell temps, un bon reconstituent havia de tenir com a condició indispensable la seva absorció fàcil i completa per les vies digestives, de tal manera que les seves partícules es distribuïssin fins a la més apartada regió de l'organisme, que la seva composició fos tal que

> Francesc Xavier Vergés al seu despatx. Fons Abans.

pogués neutralitzar, sense trastorn de cap espècie, les causes que generalment originen certes malalties, i que fos assimilable a l'estómac, no causant la menor fatiga als processos digestius, esdevenint al mateix temps un poderós i perfecte aliment nutritiu. Segons tots els informes i certificats que la farmàcia Vergés presentava, aquestes condicions eren totalment assolides per l'*Emulsió*.

La base d'aquest fàrmac era l'oli de fetge de bacallà, ja conegut de feia molt de temps com un dels millors reconstituents a l'abast dels facultatius. Vergés utilitzava oli de bacallà de màxima qualitat procedent de les illes Lofotten, una qualitat que venia avalada per un certificat del mateix alcalde de la ciutat noruega de Bergen i que el nostre farmacèutic mostrava orgullós com a verificador de la utilització d'un oli de primera classe. A més, el procés d'emulsió es duia a terme d'una forma molt acurada utilitzant les noves tècniques basades en l'ús de l'electricitat, aconseguint unes partícules d'un diàmetre prou reduït per assegurar la seva màxima absorció. Amb aquesta tècnica d'emulsió el nostre home aconseguia, també, obtenir un preparat molt estable, que no es disgregava amb l'augment de la temperatura com passava amb la majoria d'emulsions, cosa que el feia apte per ser guardat i consumit a l'estiu.

Tanmateix, la novetat que aportava l'*Emulsió Vergés* era que la base d'oli era

> Francesc Xavier Vergés amb la seva dona Amèlia Tàpies. Fons Abans.

acompanyada amb dos altres productes, el lacto fosfat de calç i el bàlsam de Tolú, un producte elaborat a partir de la reïna de l'arbre sud-americà *Myroxylon toluifera*. Segons el nostre home, el lacto fosfat de calç, a banda de ser un excel·lent mineralitzador, «dona resistència als pulmons contra'l "Baccillus de Cok" i produeix la calcarisació dels tuberculs». Una acció que es veia complementada per l'actuació del bàlsam de Tolú que amb les seves propietats microbicides «obra directament sobre'l teixit pulmonar, lo desinfecta perfectament sense malmetre dits òrguens com passa ab la majoria de desinfectants». A més aquest bàlsam obra com a demulcent (protector local) i expectorant, esdevenint un bon agent contra les malalties de les vies respiratòries.

Les propietats reconstituents convertien l'*Emulsió* en un medicament indicat per combatre l'anèmia, el raquitisme i l'escrofulisme (malaltia caracteritzada per la inflamació dels ganglis limfàtics, sobretot els del coll). També es recomanava en estats en què l'organisme es troba en unes condicions de presumible feblesa:

«El empleo de la Emulsió Vergés es asimismo, muy indicadísimo en el embarazo como elemento de nutrición de las madres y de los fetos; en la lactación, para evitar, á la nodriza considerable desgaste y enriquecer la leche de ésta; en la primera infancia, para atender al crecimiento y evitar las caries dentarias, al raquitismo y la esteomalacia;

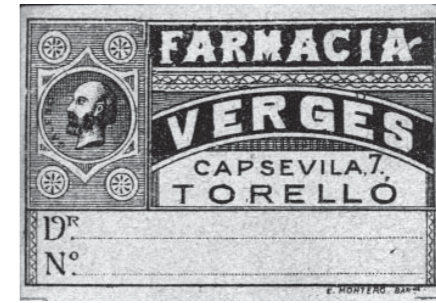

> Francesc Xavier Vergés al seu laboratori. Fons Abans.

en las enfermedades constitucionales, clorosis, anemias, etc., y en la debilidad orgánica producida por el trabajo físico ó intelectual, tan frecuente en nuestra época de actividad febrosa».

La combinació del lacto fosfat i el bàlsam de Tolú conferien al preparat unes virtuts antituberculosas, que si bé no acabaven amb la malaltia, sí que semblava que alleujaven la seva simptomatologia reduint la tos i afavorint la cicatrització de les ferides pulmonars. A més, l'acció aromàtica del bàlsam emmascarava el mal gust de l'oli de bacallà, conferint al preparat un gust acceptable, cosa que el feia apropiat per a tothom que hagués experimentat aversió a la ingesta d'aquest oli, sobretot la canalla. L'*Emulsió Vergés* va sortir al mercat l'any 1906 i ben aviat ja va comptar amb un aval de primer ordre, el del primer dispensari antituberculós de Barcelona, que el març de 1907 l'adoptava com a reconstituent principal. Un actitud que també van adoptar diversos hospitals i asils, així com nombrosos metges en les seves consultes particulars.

Amb aquests avals i els bons resultats terapèutics causats per l'encert de la fórmula, Vergés apostà fortament per aconseguir guanyar per a l'*Emulsió* una presència significativa en el mercat dels reconstituents. Invertí molts recursos en campanyes publicitàries que asseguraven la visibilitat del seu medicament en els principals periòdics del país. Una publicitat que es feia

> Publicitat de la farmàcia Vergés. Arxiu Municipal de Torelló.

> Publicitat de l'*Emulsió Vergés*. Arxiu Municipal de Torelló.

a través d'anuncis molt ben pensats. De disseny suggerent, amb dibuixos de molta qualitat i atractius, i amb uns textos amb frases contundents i, sovint, acompanyats de breus escrits de metges que lloaven les virtuts del medicament, els anuncis de l'*Emulsió* eren, francament, convincents. I si amb això no n'hi havia prou, Vergés mai no s'oblidava d'afegir-hi que el seu preparat també era barat, almenys un vint-i-cinc per cent menys car que els reconstituents estrangers, que aleshores eren els que gaudien d'una major prèdica. A més, Vergés va saber trobar en el majorista Dalmau Oliveres, una firma líder a l'època en la distribució de productes químics, un aliat eficaç per escampar per llars i farmàcies el seu específic.

Els efectes d'aquesta publicitat i distribució van fer que l'*Emulsió*, a banda de tenir una gran requesta, aconseguís una gran anomenada, assolint una certa fama, cosa que facilità que el preparat fos objecte de comentaris laudatoris com aquest d'un periodista de la Revista Hispano Americana Il·lustrada:

«A pesar de que la farmacopea se enriquece cada día con nuevos medicamentos y de que hemos llegado á un momento en que, es muy difícil que el médico tenga bastante memoria para retener siquiera el nombre de todos los específicos y el farmacéutico bastante dinero y humor para coleccionarlos, es lo cierto que no se ha dado una Emulsió de la categoría de la Emulsió Vergés, que forma

> Publicitat de l'*Emulsió Vergés*. "El Pirineu Català".

época entre el número de las que se conocen y propagan».

O que l'*Emulsió* fos esmentada de forma irònica pel periòdic humorístic *La Metral·la*, que, en el marc de la polèmica sobre la llei de jurisdiccions militars per jutjar periodistes, responia a un dels habituals estirabots de la caverna mediàtica madrilenya, en aquest cas al·ludint a un tal Clodoaldo, director del diari *Ejército y armada*, que havia escrit un article insultant un periodista català crític amb aquesta llei:

«Què s'ha fet? És que la reaccionaria llei de Jurisdiccions ha de servir únicament i exclusivament per ésser aplicada als periodistes catalans? És que la llei ha d'ésser rígida, estreta, implacable per nosaltres i ampla, magnànima, pels insolents pocavergonyes que des de Madrid insulten l'honra del poble català, Tenim al davant un prospecte anunciant la *Emulsió Vergés*, de Torelló. Diu el prospecte que cura les malalties del pit, bronquitis, catarros, tumors escrofulosos, mal de cap, debilitat general, etc., etc. Els desnarits i raquitichs (diu l'anunci) augmenten de pés de una manera considerable amb només quantes ampolles de l'esmentada *Emulsió*. Recomanem aquest específic a D. Clodoaldo, director del diari *Ejército y Armada*».

Encoratjat per l'èxit de l'*Emulsió*, el nostre apotecari convertí la seva farmàcia en una veritable factoria de nous medicaments. L'any 1916 apareixia al mercat el

Cafeinol, un analgèsic que faria història en el seu camp i que fins fa molts anys encara comercialitzava els Laboratoris Llorens de Barcelona, que n'havia adquirit els drets l'any 1927, pocs mesos després de la mort de Francesc Xavier Vergés. Des de l'Antiguitat se sabia que l'escorça del salze era un bon remei per alleugerir els dolors i baixar la febre. A principis del segle XIX s'aconseguí aïllar el principi de les virtuts terapèutiques d'aquest vegetal: l'àcid salicílic. Es començà a utilitzar aquest específic com a analgèsic, però aviat, atès la seva escassetat i els efectes secundaris que causava, es va començar a cercar un derivat sintètic que el pogués substituir. L'any 1997, l'alemany Félix Hoffmann ho va aconseguir amb l'àcid acetilsalicílic, que més tard es comercialitzava amb el nom d'*Aspirina*. L'èxit d'aquest medicament animà molts científics a cercar nous analgèsics que amb una base d'àcid acetilsalicílic emulessin el nou fàrmac o, fins i tot, milloressin els seus resultats. És molt probable que Francesc Xavier Vergés hi pensés. En aquest sentit, el *Cafeinol*, amb l'àcid acetilsalicílic com a principi actiu bàsic, confirmaria aquesta idea. El medicament comptava, a més, amb dues substàncies més: la cafeïna i l'extracte de gessamí de Carolina (*Gelsemium sempervirens*). La cafeïna procurava una acció estimulante i el gessamí, una planta originària del sud de Nord-amèrica utilitzada sovint per l'homeopatia, contribuïa a augmentar els efectes sedants i analgèsics del preparat. Segons el nostre home, el mal de cap desapareixia als deu minuts d'haver-ne pres una culleradeta del granulat amb què es presentava el medicament. El *Cafeinol* era també indicat per a altres tipus de dolor, especialment els reumàtics i artrítics, però també els menstruals i el de queixal. La farmàcia Vergés també creà un analgèsic específic per a les migranyes, la *Cerebrina Vergés*, de la qual no se n'ha trobat la fórmula ni la seva forma d'actuar, però que segons la publicitat de la farmàcia Vergés, era un «remei inefable per al mal de cap».

El catàleg farmacològic del laboratori Vergés comptava amb un preparat, l'*Elixir Vegetal Vergés*, especialment apropiat per a la prevenció i cura de les feridures. Indicat especialment per a persones «sedentàries i robustes», l'específic era una barreja de sis plantes medicinals: àloe, àrnica, canyella,

> Publicitat del Cafeinol. "El Pirineu Català".

genciana, herba negra, ruibarbre, valeriana i «zarzaparrilla». Segons el nostre home, aquesta combinació vegetal tenia poder preventiu per evitar les feridures i l'aconsellava per a tots els membres d'una família on hagués hagut un cas d'aquesta afecció. Era també un bon medicament per combatre «els rodaments de cap, tremolor de mans, fluixedat de cames i estrenyiment». Aquesta última virtut, la d'actuar com a laxant, feia de l'*Elixir* un substitut dels purgants, cosa que el prospecte insinuava com a un estalvi interessant. I precisament en el camp dels purgants, la farmàcia Vergés també va tenir el seu específic propi: el *Purga-sal Vergés*, una purga «còmoda, higiènica i econòmica» que era indicada per combatre «restrenyiment, infeccions intestinals, i enfermetats del fetge i pahidor». Actuava «exercint una acció *prompte* i segura sense irritar la mucosa dels budells». A petites dosis era un bon laxant i la podien prendre grans i petits de forma indefinida perquè era totalment inofensiva, i tot això només per vint cèntims el sobre.

A més d'aquests medicaments, els laboratoris Vergés oferien als seus clients unes píndoles «anticloròtiques» que «reforcen la sang», un callicida eficaç contra ulls de poll i durícies. Els clients també podien seguir un «tractament a l'oxigen» i vigilar les oscil·lacions del seu pes amb la bàscula medicinal o degustar les especialitats en iogurts i kèfirs de l'establiment.

Encara que fora de l'objecte d'aquest treball, hem de dir també que Francesc Xavier Vergés va ser un gran amant de

les arts. Impulsà les festes verdaguerianes i mantingué una viva relació amb l'arquitecte Josep Maria Pericas i Morros i un bon nombre de personalitats de la política, sobretot els diputats a corts per la comarca, Ròmul Bosch i Lluís Pericas, i Enric Prat de la Riba. També va ser alcalde de Torelló, el 1912, i impulsor de la «Lliga del Bon Mot» amb la prohibició de la blasfèmia. Va fer restaurar les fonts de Rocaprevera i Puig-roví. Presidí la societat «La Barretina Torellonenca» l'any 1908 i va ser soci del casino «La Constància». Morí a Torelló el 14 de juny de l'any 1927.

LLUÍS THOMASA I LA VALL DEL GES

Lluís Gonzaga Thomasa de Subirà va néixer a Manresa el 3 de novembre de 1885. Cursà la carrera de Medicina a Barcelona on es llicencià el 16 de novembre de 1907. Tres anys més tard, el 1910, obtingué el títol en la especialitat de medicina interna. Entre 1908 i 1918 residí a Sant Hipòlit de Voltregà on va ser metge titular. L'any 1919 va obrir consulta a Torelló, cessant com a metge titular de Sant Hipòlit i l'any 1923 va entrar com a metge suplent a la Junta Municipal de Sanitat de Torelló. El 1926 va esdevenir metge titular d'aquest municipi, càrrec que ocupà fins a l'any 1942, quan va traslladar-se a Manresa per exercir d'inspector de sanitat i posteriorment (1945) a Barcelona per ocupar el càrrec de subdirector de la Residència Francisco Franco de la Seguretat Social, que ostentà fins al moment de la seva jubilació l'any 1956.

> Lluís Thomasa de Subirà. Arxiu Municipal de Torelló.

Thomasa va ser un metge molt popular a Torelló. La seva consulta va estar dotada d'aparells de radiodiagnosi moderns i pràctica teràpies innovadores com ara la ozonoteràpia. Com a metge de la junta de sanitat local va desenvolupar una destacada activitat en el control i inspecció dels afers sanitaris de Torelló (vacunacions, safareigs per rentar roba de malalts infecciosos, sanejament de clavegueres i pous, etc.). A banda d'aquesta tasca assistencial, Thomasa va mostrar-se sempre interessat per tot el que es relacionava amb Torelló i els seus voltants. Anà recollint dades i documentant-se sobre la història, el medi físic i antropològic de la Vall del Ges amb la finalitat d'escriure una monografia. Impregnat de la idea, metge com era, que el coneixement integral del medi era imprescindible per a un millor coneixement de la salut pública i l'origen de les diferents patologies que s'hi podien presentar, pensà que una bona forma de posar en pràctica aquesta idea era la redacció d'una topografia mèdica de la Vall.

El fruit d'aquestes reflexions va ser la *Topografia mèdica de la Vall de Torelló*, treball que l'any 1949 l'Acadèmia de Medicina de Barcelona guardonava amb premi *cum laude*. Segons el mateix Thomasa, havia decidit emprendre aquest treball perquè:

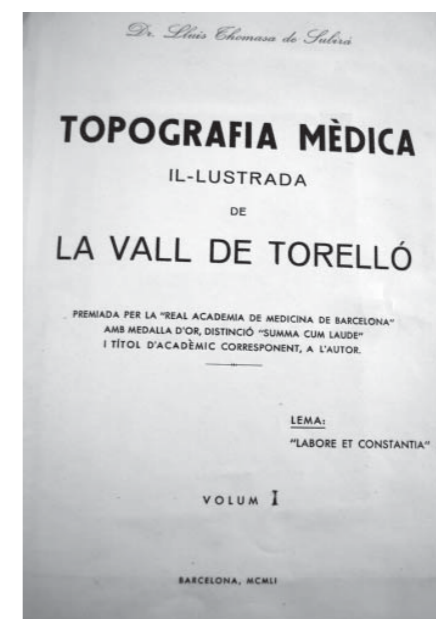
«...un deure moral ens porta afanyosos a la nostra dèria de contribuir, amb mes bona voluntat que suficiència, a la lloable iniciativa de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, de portar a terme la Topografia Medica general de Catalunya, a base de l'acoblament de les topografies dels respectius grups comarcals i subcomarcals».

Certament, la topografia de Torelló s'afegia a l'estol de topografies inspirades per la corporació mèdica barcelonina que, aleshores, amb un total de trenta-quatre treballs topogràfics ja comptava una font d'informació de primer ordre per establir les possibles relacions entre salut pública i territori, cosa que des de temps immemorial sempre ha estat un objecte de la ciència mèdica. En aquest sentit, el nostre metge afirmava que:

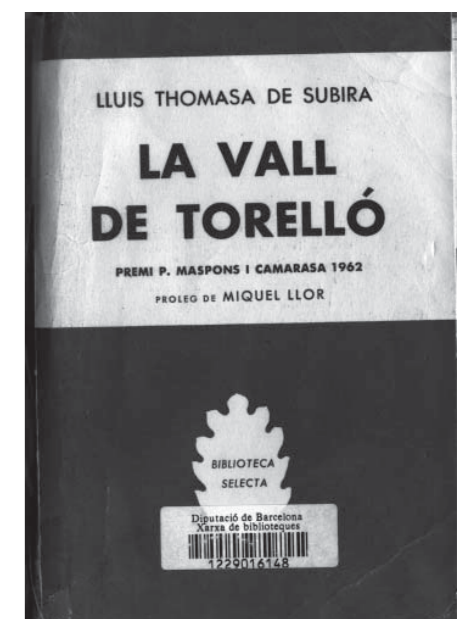
«Considerant una topografia mèdica com el conjunt de particularitats o característiques naturals que presenta una regió o comarca en relació amb la higiene, se'n

> Publicitat de la consulta del doctor Thomasa. "La Veu del Ter".

> Portada de la *Topografia mèdica de la Vall de Torelló*. Arxiu Municipal de Torelló.

> Coberta del llibre sobre la Vall de Torelló de Lluís Thomasa.

deriva tot l'abast i tota la importància que impera a l'esmentada regió o comarca. Posem pel cas: el predomini d'un o altre element climatològic en una regió o comarca defineix la seva fisonomia morbosa o fisiològica, a l'hora que cada grup climatològic esdevé un element terapèutic de primer ordre per al guariment i alleujament de moltes malalties.»

Seguint aquestes premisses, la topografia recollia estudis acurats del medi físic i de la climatologia de la Vall interpretant la seva influència en certes patologies.

També s'abordava la descripció de tota la infraestructura sanitària i higiènica o la incidència de les malalties del bestiar i la seva prevenció. Un apartat destacat del treball era el que es dedicava a l'epidemiologia. Thomasa feia en aquesta secció una anàlisi de la incidència a la Vall de malalties seculares com la tuberculosi, la verola o el tifus. A banda d'aportar informació recent, l'autor feia un recorregut històric d'aquestes malalties a la Vall aportant nombroses dades i testimonis. I és que Thomasa veia en el decurs històric del territori una font

> Diploma de l'ADET en reconeixement a l'obra de Lluís Thomasa. Arxiu Municipal de Torelló.

inestimable per establir els criteris sanitaris i higiènics que han d'orientar l'actuació mèdica d'un indret determinat. En aquesta direcció, afirmava que:

«No hi fa res que en una topografia general d'una localitat s'esmentin tots aquells fets que han tingut vida dintre els seus límits geogràfics, així mateix com totes les seves particularitats. Però, és evident que de la seva història, molts episodis, moltes dades i moltes gestes esdevenen sobrerres i no poden aportar cert ajut al seu estudi mèdic-topogràfic. Per contra, entenem que són d'una utilitat convenient i precisa, les dades històriques que es refereixen a la gènesi i al desenvolupament d'algunes institucions i organitzacions de la localitat topogràficament estudiada sota l'aspecte mèdic o higiènic; tal com els costums que regiren la formació dels primers nuclis d'urbanització amb l'evolució hidrogràfica comarcal; la gestació que precedí la institució d'un hospital o d'un cementiri, el planejament d'una xarxa o sistema de clavegueres; els diversos projectes de captació, aprofitament i conducció d'aigües potables; l'eixampla de la població; l'organització i funcionament d'aquests projectes o institucions; en una paraula, el recerchar, transcriure i exhumar dels arxius i del record del poble, tota la sèrie de dades i ordenances que formaren el codi sanitari de la població dels passats segles, o sigui, la bibliografia mèdico-legal d'aquell temps».

> Medalles commemoratives del premi a la Topografia mèdica de la Vall de Torelló. Arxiu Municipal de Torelló.

Juntament amb aquest enfocament històric, que sempre resulta atractiu per al públic no especialitzat, Thomasa volia que la seva topografia arribés a un públic quan més ampli millor. Amb aquest objectiu es plantejà una redacció planera i sense tecnicismes que poguessin fer la lectura ferra gosa. Per això apuntava que:

«De cara a aquest propòsit, començarem per apartar-nos de la pauta rígida reservada a les publicacions científiques i, àdhuc, defugir l'abús d'emprar, en la majoria dels capítols, el tecnicisme professional que en una obra de divulgació popular, esdevindria un reflex bigarrat i un destorbant enmig de la claredat que ha de traslluir en tota la seva exposició. Caldrà esmerçar tot el nostre zel, davallant cap un estudi de simplificació i d'adaptabilitat i procurar presentar-lo de faísó que no s'hi trobi el regust d'un exotisme professional».

La voluntat divulgadora de Thomasa va fer que els continguts científics del treball fossin acompanyats de nombroses il·lustracions en forma de gràfics i taules que ajudaven el lector a fer més comprensibles els conceptes que s'hi tractaven. En aquesta mateixa direcció, la resta de continguts, amb una gran component històrica en la seva narració, abordaven temes d'un gran interès antropològic. Des de l'evolució demogràfica i urbana de les poblacions de la Vall fins a l'estudi dels principals elements del patrimoni arquitectònic, passant per les aportacions folklòriques o les singularitats de la parla local, la topografia anava més enllà d'un mer treball mèdic per esdevenir una veritable monografia divulgativa de la Vall del Ges. Potser per aquesta raó el treball va encaixar amb les bases del Premi Maspons i Camarasa, dotat amb quinze

mil pessetes, que guanyà l'any 1962 amb una versió de la topografia amb només els continguts geogràfics i antropològics, i que publicà l'editorial Selecta amb el nom de *La Vall de Torelló*.

El doctor Thomasa mai no va restar indiferent als esdeveniments socials, culturals o polítics de la seva època. Va ser membre del Sindicat de Metges de Catalunya, membre de la *Unió Patriòtica*, durant la dictadura de Primo de Rivera, simpatitzant del catalanisme durant la Segona República i membre del primer ajuntament franquista de Torelló. Va participar activament en la vida cultural de Torelló, col·laborant amb la redacció de *La Veu del Ter* i participant en els principals esdeveniments culturals del poble, col·laborant en la seva organització i pronunciant-hi conferències. Com a reconeixement a la seva trajectòria, l'Associació d'Estudis Torellonencs el va anomenar soci d'honor. Morí a Barcelona el 31 de juliol de 1973 als 88 anys d'edat.

RESUM ANY 2011-2012

JULIOL

El 14è Festus tanca amb un increment de públic, malgrat la reducció del nombre de propostes i de no poder disposar de la plaça Nova.

La nedadora Elisabet Fernández obté tres medalles d'or i dues de plata al campionat d'Espanya Màster Open d'Estiu, disputat a Las Palmas de Gran Canària.

Acaben les obres de reconstrucció del mur del Ges, al passatge Manuel Colomer, que es va esfondrar a la tardor del 2010, arran de la crescuda del riu. Les obres han anat a càrrec de l'Agència Catalana de l'Aigua i han tingut un cost lleugerament superior als 220.000 euros.

El 96 per cent dels alumnes de l'IES Torelló aproven les Proves d'Accés a la Universitat (PAU), l'antiga selectivitat.

La Comissió Solidària de Torelló recull 8.976 euros en la dotzena Campanya Solidària Torelló amb Cochabamba (Bolívia).

El primer tinent d'alcalde de Torelló, Manel Romans, és nomenat vicepresident primer del Consell Comarcal.

Comencen les obres de rehabilitació de la històrica casa de can Parrella, en una primera fase que consisteix en una actuació sobre les cobertes i teulades de l'edifici. El finançament, a tres bandes: Direcció General d'Arquitectura i Paisatge de la Generalitat (150.000 euros); Ministeri de Cultura (200.000 euros) i Ajuntament.

Mireia Prat, formant part del combinat estatal, guanya la medalla de plata al campionat d'Europa de golf per equips.

Amb una recepció als jardins de l'Espona, l'alcalde, Santi Vivet, i la regidora de Benestar Social, Carme Francolí, donen la benvinguda als 7 infants provinents d'Ucraïna i de Bielorrússia, que passen part de l'estiu a Torelló amb l'Associació Osona amb els Nens.

Coincidint amb la celebració del Festus, comencen les restriccions circulatòries a diferents carrers del nucli antic de Torelló. En el cas del carrer Ges d'Avall, aquestes limitacions es prolonguen tots els caps de setmana del mes de juliol, perquè els bars i restaurants de la zona munten terrasses a la plaça Vella, en una nova iniciativa de dinamització del sector.

Es torna a obrir al trànsit el tram del vial de la plaça Nova que va del passatge Barcelona al passatge Onze de Setembre. Aquest tram, afectat per les obres de la plaça Nova, estava tallat a la circulació de vehicles des de finals del mes d'abril.

Un total de 739 infants i joves del municipi participen en alguna de les activitats (casals, tallers, campus) que organitzen les entitats de Torelló al llarg de l'estiu.

El grup Xarxa de Torelló estrena, al Teatre Cirvianum, l'espectacle per a públic familiar 'La llegenda del rei Artús', amb direcció de Jordi Torres.

L'estudiant torellonenca de Belles Arts, Anna Dot Verdager, guanya el Concurs de Cartells de la Festa Major, amb l'obra titulada 'A Torelló la lluna també s'uneix a la festa'.

En el marc de la campanya informativa del Pla de Barris de Torelló, els agents cívics han visitat els domicilis i comerços del nucli antic del municipi per informar del projecte i de les actua-

cions. A més, s'han completat més de mil enquestes per conèixer expectatives i opinions de la gent sobre el Pla de Barris.

Pasqual Bernat obté la borsa d'estudi i treballs de recerca que convoca l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Torelló, amb un projecte titulat 'L'empremta dels científics. Sis estudis biogràfics de científics'.

El 27 de juliol, el pregó dels Deixebles de Sant Feliu enceta els actes de la Festa Major de Torelló 2011, que passarà a la història per no poder disposar de la plaça Nova.

L'atleta Abel Casalí s'imposa per davant del torellonenc Jordi Alsina a la cursa popular de Festa Major, organitzada pel Club Atlètic Torelló.

L'equip El Racó guanya el XXXII torneig de futbol sala de Torelló, en golejar a Tots som de casa a la final per 8 gols a 2.

AGOST

Tot i que la pluja va fer acte de presència de manera intermitent, Torelló viu una Festa Major amb una elevada participació en els actes principals.

Pioners i caravel·les de l'Agrupació Escolta de Torelló participen en un campament internacional a Romania, mentre d'altres membres de la mateixa entitat fan uns campaments a Holanda.

La tennista, Míriam Rosell, guanya, en la modalitat de dobles, el torneig Vila Do Conde Junior Tennis Cup, a Portugal.

El futbolista torellonenc, Toni Cunill, fitxa pel filial de l'Espanyol.

El bomber Arcadi Romera participa en diverses proves als Jocs Mundials de policies i bombers a Nova York.

SETEMBRE

La professora d'història i història de l'art torellonenca, Mariona Prat Bofill, és l'encarregada de fer el parlament institucional de l'Onze de Setembre, davant el monument a Rafael de Casanova.

L'actriu torellonenca, Marina Comas, apareix en la producció de TV3 'Terra baixa', on fa el paper de Nuri.

El dilluns, 12 de setembre, més de 2.000 alumnes retornen a les aules amb l'inici del curs escolar 2011-2012. La gran novetat és l'entrada en funcionament de les noves instal·lacions de l'Escola Marta Mata, a l'avinguda del Castell.

Sota el lema 'Per un país de tots, l'escola en català', al voltant de 400 persones es concentren, el 12 de setembre, davant de la Casa de la Vila, com a mostra de suport al model d'immersió lingüística a les escoles, que posa en entredit la interlocutòria dictada pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC).

Segons un estudi de la Universidad d'Oviedo, Torelló és el 5è municipi de Catalunya i el 23è del conjunt de l'Estat on es viu millor.

En el primer semestre de 2011, la quantitat de materials recollits a la deixalleria de la Vall del Ges s'acosta a les 400 tones de materials. Aquesta xifra s'interpreta com el resultat de la intensificació de la campanya de foment del reciclatge de finals de l'any anterior.

L'Aplec de Rocaprevera fa una aposta per intentar atraure el públic més jove.